

Nükleer Silahsızlanma Değil, Nükleer Ayrıcalığın Savunusu: ABD'nin İran Dosyasındaki Sertliğini Nasıl Okumalı?

Yavuz KAYA- 13 Nisan 2026

ABD'nin İran'a karşı nükleer dosyada gösterdiği sertlik, ancak ilk bakışta “yayılmama” siyaseti gibi görünür. Daha yakından bakıldığında ise ortaya bambaşka bir tablo çıkar: Washington'un meselesi nükleer silahların ahlaken reddi değil, nükleer kapasitenin kendi denetimi dışındaki bir aktöre geçmesinin engellenmesidir. Bu yüzden İran dosyası, çoğu zaman sunulduğu gibi evrensel bir güvenlik ilkesi meselesi değil; küresel güç hiyerarşisinin korunması meselesidir. ABD, dünya tarihinde savaşta nükleer silah kullanan tek ülkedir. Bugün de 2023 verilerine göre 3.748 nükleer savaş başlığına sahiptir. Ayrıca nükleer silahları tamamen yasaklayan TPNW'ye taraf değildir; CTBT'yi imzalamış ama onaylamamıştır; INF'ten çekilmiş, Open Skies'tan ayrılmış, 2018'de JCPOA'dan çıkmış ve New START'ın da 5 Şubat 2026'da sona ermesine izin vermiştir. Bu tablo karşısında İran'a “nükleer tehdit” diliyle askerî baskı kurulması, ilkesel bir silahsızlanma çizgisinden çok seçici bir tahakküm pratiğine işaret eder.

Burada ilk önemli nokta şudur: ABD nükleer rejimin dışında değildir; tam tersine onun merkezindedir. Washington, NPT'nin tarafıdır ve depoziterlerinden biridir. Bu nedenle eleştiri “ABD rejimin dışında olduğu hâlde başkalarına hukuk dersi veriyor” biçiminde kurulursa eksik kalır. Asıl mesele, ABD'nin NPT'nin içinde yer alırken bu rejimi eşitlikçi bir silahsızlanma mekanizması olarak değil, hiyerarşik bir kontrol yapısı olarak işletmesidir. NPT'nin 9. maddesi, 1 Ocak 1967'den önce nükleer silah üretilip patlatmış devletleri “nükleer silah sahibi devlet” olarak tanımlar. Aynı antlaşmanın 6. maddesi ise tarafların nükleer silahsızlanma yönünde iyi niyetli müzakereler yürütmesini öngörür. Yani rejimin kendi içinde bir gerilim vardır: bir yandan birkaç güce tarihsel ayrıcalık tanır, öte yandan bu ayrıcalığın zamanla ortadan kalkmasını vaat eder. ABD'nin pratiği ise uzun süredir bu ikinci boyutu zayıflatıp birinci boyutu koruma yönünde ilerlemektedir.

Tam da bu yüzden ABD'nin İran karşısındaki tutumunu anlamak için “nükleer silaha karşı olmak” ile “nükleer silahın yayılmasına seçici biçimde karşı olmak” arasındaki farkı görmek gerekir. Washington kendi nükleer cephaneliğini meşru caydırıcılık sayarken, rakibin olası nükleer

kapasitesini kabul edilemez tehdit olarak tanımlar. Bu seçicilik yalnızca söylem düzeyinde değildir; doktrine de yansımıştır. ABD Savunma Bakanlığı'nın 2022 Nuclear Posture Review belgesi, "No First Use" ve "Sole Purpose" gibi daha sınırlayıcı nükleer doktrin seçeneklerinin değerlendirildiğini, fakat benimsenmediğini gösterir. Belgede nükleer silahların, ABD'ye ve müttefiklerine karşı "stratejik etkili" saldırıları caydırmada hâlâ rol oynayabileceği belirtilir. Aynı dönemde SIPRI, 2025 yılında tehlikeli yeni bir nükleer silahlanma yarışının ortaya çıktığını, silah kontrol rejimlerinin ciddi biçimde zayıfladığını ve nükleer silahlı dokuz devletin neredeyse tamamının modernizasyon programlarını sürdürdüğünü vurgulamıştır. ABD bu tablonun dışında değil, tam içindedir.

Dolayısıyla İran'a karşı ileri sürülen ahlaki üstünlük iddiası baştan sorunludur. Hiroshima ve Nagasaki'nin tarihsel yükü tek başına bile Washington'un "nükleer sorumluluk" söylemini tartışmalı hâle getirir. Ancak mesele sadece tarih değildir. Bugün de ABD, nükleer silahsızlanmayı tam merkezine alan hukuki çerçevelere katılmamakta, var olan cephaneliğini korumakta ve modernize etmektedir. TPNW'ye taraf olmamak, CTBT'yi ratifiye etmemek ve aynı anda başkalarının nükleer programına karşı güç kullanmaya hazır olmak, ilkesel tutarlılıktan çok ayrıcalığın korunmasına işaret eder. Bir başka deyişle Washington'un fiilî pozisyonu "nükleer silahlar ortadan kalkmalı" değil, "nükleer statüko bozulmamalı"dır.

Burada dürüst olmak için İran dosyasındaki teknik boyutu da küçümsememek gerekir. IAEA'nın 27 Şubat 2026 tarihli raporuna göre Ajans, İran'ın 13 Haziran 2025 itibarıyla 440,9 kilogram yüzde 60 zenginleştirilmiş uranyuma sahip olduğunu; bunun 432,9 kilogramını doğruladığını belirtmiştir. Aynı raporda Ajansın denetim sürekliliği ve "continuity of knowledge" konusunda ciddi sorunlar yaşadığı da görülmektedir. Yüzde 60 zenginleştirme doğrudan silah sınıfı olan yüzde 90 değildir; ancak silah eşiğine giden yolu ciddi biçimde kısaltan bir düzeydir. Bu nedenle İran'ın nükleer programına ilişkin kaygılar tamamen uydurma değildir. Fakat tam burada kritik ayrım ortaya çıkar: teknik riskin varlığı, ABD'nin bu riski nasıl siyasallaştırdığını ve hangi araçlarla karşılık verdiğini aklamaz. Teknik kaygı ile hegemonik müdahale aynı şey değildir.

Zaten 2025–2026 döneminde olan tam da budur. Beyaz Saray, 2025 ve 2026 boyunca defalarca "İran nükleer silaha sahip olamaz" çizgisini tekrar etti; Mart ve Nisan 2026 açıklamalarında bu hedef, İran'ın füze kapasitesi, savunma sanayii ve deniz gücüyle birlikte anıldı. Yani Washington meselenin yalnızca nükleer zenginleştirme düzeyi olmadığını, İran'ın genel askerî kapasitesini de

hedef aldığını bizzat kendisi ortaya koydu. Bu dil, nükleer meselenin teknik bir yayılmama sorunu olmaktan çıkarılıp kapsamlı bir rejim baskılama stratejisine dönüştürüldüğünü gösterir. Beyaz Saray'ın Haziran 2025'te ABD saldırılarını İran'ın nükleer tesislerini "obliterated" edecek ölçüde meşrulaştırmaya çalışması da aynı mantığın parçasıdır. Başka bir ifadeyle "İran'ın nükleer silahı olmasın" cümlesi, Washington için çoğu zaman "İran'ın bölgesel güç dengeleme kapasitesi kırılmalı" cümlesiyle iç içe geçmektedir.

Bu nedenle ABD'nin sertliğini asıl açıklayan unsur, nükleer ahlak değil jeopolitiktir. İran'ın nükleer eşik devlete dönüşmesi, sadece yeni bir savaş başlığı ihtimali yaratmaz; aynı zamanda ABD'nin Körfez'deki askerî konuşlanmasının, yaptırım gücünün ve İsrail merkezli bölgesel güvenlik mimarisinin maliyetini yükseltir. Nükleer eşiğe yaklaşmış bir İran, Washington'un askeri baskısını ve Tel Aviv'e sunduğu koruyucu stratejik şemsiyeyi daha riskli hâle getirir. Bu yüzden ABD, İran'ın nükleer kapasitesini yalnızca "dünya güvenliği" sorunu olarak değil, kendi bölgesel nüfuzunu sınırlayabilecek bir dengeleme eşiği olarak görmektedir. Kısacası Washington'un öfkesi, nükleer silahın kendisinden çok, nükleer kapasitenin hegemonik düzeni delme ihtimaline yöneliktir. Bu, kaynakların açık açık kullandığı ifade olmayabilir; ancak Beyaz Saray'ın nükleer söylemi füze üretimi, deniz gücü ve genel askerî kapasiteyle birleştirmesi bu yorumu güçlü biçimde destekler.

ABD'nin yaklaşımındaki en ciddi çelişki ise, denetim ve doğrulama talep ederken aynı doğrulama zeminini aşındırmasıdır. IAEA'nın Kasım 2025 ve Şubat 2026 raporları, 13–24 Haziran 2025 arasında İsrail'in İran'daki çeşitli nükleer tesislere saldırdığını ve 22 Haziran 2025'te ABD'nin üç İran nükleer tesisini vurduğunu kaydediyor. Aynı süreçte IAEA Direktörü Grossi, nükleer tesislerin hiçbir koşulda saldırıya uğramaması gerektiğini, bu saldırıların nükleer güvenlik, emniyet ve denetim açısından ciddi sonuçlar doğuracağını açıkladı. Ajans, saldırıların başlamasıyla birlikte İran'daki doğrulama faaliyetlerini durdurdu ve Haziran 2025 sonuna kadar müfettişlerini güvenlik gerekçesiyle ülkeden çekti. Buradaki paradoks çok nettir: ABD, İran'ın nükleer programı üzerinde daha fazla denetim istediğini söylerken, bizzat o denetimin maddi altyapısını zayıflatan askerî saldırılara başvurmuştur. Bu, yayılmama mantığı değil; cezalandırıcı güç siyaseti mantığıdır.

Ortadoğu'daki yapısal asimetri de bu tabloyu tamamlar. IAEA belgelerinde ve Genel Konferans kayıtlarında, bölgede İsrail hariç diğer devletlerin NPT'ye taraf olduğu ve kapsamlı denetim yükümlülükleri üstlendiği vurgulanmaktadır. Bu durum, İran'a yönelen baskının neden geniş

çevrelerce “evrensel ilke” değil “seçici rejim” olarak algılandığını açıklar. Çünkü fiiliyatta ortaya çıkan resim şudur: NPT’ye taraf olan, raporlanan, denetlenen ve cezalandırılan devlet İran’dır; bölgesel nükleer belirsizliğin diğer ayağı ise yapısal istisna olarak kalmaktadır. Bu yalnızca propagandif bir söylem değil, rejimin meşruiyet krizidir. Eğer amaç gerçekten evrensel nükleer silahsızlanma olsaydı, bölgesel yaklaşım eşit olurdu. Oysa mevcut düzen eşit değil; stratejik olarak seçicidir.

ABD’nin 2018’de JCPOA’dan çıkması, 2019’da INF’ten çekilmesi, 2020’de Open Skies’tan ayrılması ve New START’ın 5 Şubat 2026’da son bulmasına izin vermesi, bu seçiciliği daha da görünür hâle getiriyor. Washington bir yandan İran’a “denetlenebilir ol, sınır kabul et, şeffaf davran” derken; öte yandan küresel silah kontrolünün ve güven artırıcı mimarilerin önemli parçalarından uzaklaştı. Bu durumda sorun yalnızca çifte standart değil, düzen kurucu bir ikiye bölünlölüktür: kendisi bağlayıcı sınırlamalardan kurtulmak isterken, rakiplerin kapasitesini bağlamak için hukuk ve güç araçlarını birlikte kullanmak. Bu yüzden İran dosyasındaki kriz, ABD’nin “yayılmama rejiminden çıkması” değil; o rejimi kendi üstünlüğünü koruyan daha çıplak bir araç hâline getirmesidir.

Sonuç olarak, ABD’nin İran’a karşı nükleer dosyada yürüttüğü siyaset ilkesel bir silahsızlanma politikası değildir. ABD NPT’nin içindedir; fakat NPT’nin silahsızlanma vaadini değil, nükleer ayrıcalığı meşrulaştıran tarafını korumaktadır. İran’ın programındaki teknik risk gerçektir; ancak Washington’un buna verdiği yanıt, tarafsız bir hukuk uygulaması değil, hegemonik düzeni koruma refleksidir. ABD nükleer silahın kendisine karşı değildir; nükleer kapasitenin kendi kurduğu hiyerarşinin dışına taşmasına karşıdır. Bu yüzden İran dosyasında gördüğümüz aşırı sertlik, nükleer ahlaktan değil, nükleer tekelin paylaşılmasından doğmaktadır. En net cümleyle bitirelim: **Washington’un İran’a karşı nükleer siyaseti, “dünya nükleer silahlardan arınsın” siyaseti değil; “nükleer ayrıcalık yalnızca belli ellerde kalsın” siyasetidir.**